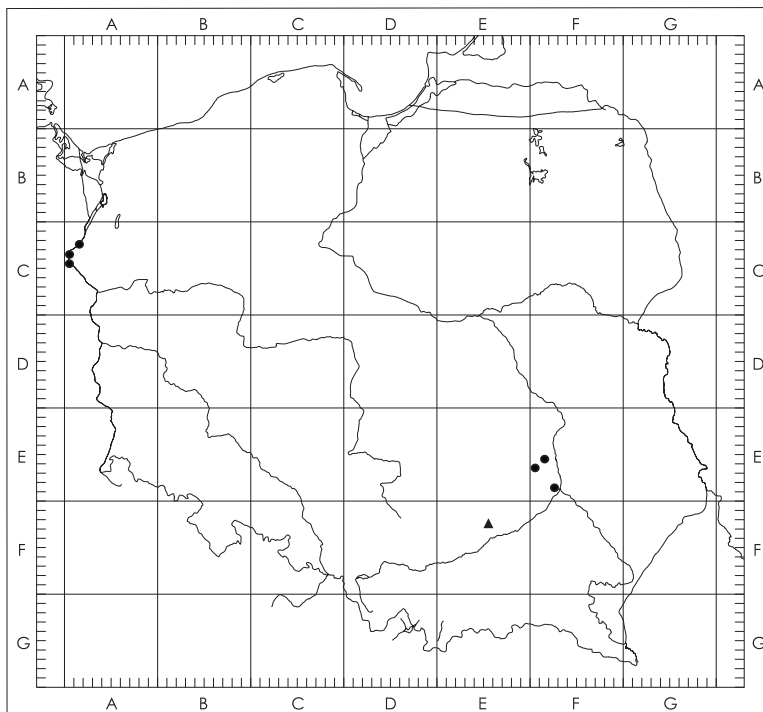

Nowe dane do rozmieszczenia *Stipa pulcherrima* (Poaceae) w południowej Polsce

Stipa pulcherrima C. Koch (ostnica powabna), to gatunek o submediterańsko-pontyjsko-południowo syberyjskim typie zasięgu (MEUSEL i in. 1965; FREITAG 1985). Polskie stanowiska tego gatunku należą do najdalej wysuniętych w kierunku północnym na terenie Europy. Na obszarze Polski znanych było jak dotąd 6 stanowisk ostnicy powabnej (Ryc. 1). Trzy z nich stwierdzone zostały w Dolinie Dolnej Odry: pomiędzy Bielinkiem a Lubiechowem (CELIŃSKI & FILIPEK 1958), między Raduniem a Zatonią Dolną (FILIPEK 1960) oraz koło Szawina między Lubiechowem a Cedynią (FILIPEK 1974; CEYNOWA-GIĘLDON 1976 i cytowana tam literatura, 2001a), a kolejne trzy występują we wschodniej części Wyżyny Małopolskiej: w Słupczy koło Dwikóz, Podgrodziu koło Ćmielowa i w Pętkowicach koło Bałtowa (NOBIS & PIWOWARCZYK 2009 i cytowana tam literatura). Z uwagi na rzadkość występowania ostnica powabna objęta jest ścisłą ochroną gatunkową na terenie Polski (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dn. 24 lipca 2004). Gatunek ten został również zamieszczony na krajowej „czerwonej liście” (kat. V – ZARZYCKI & SZELAĞ 2006) oraz w polskiej „czerwonej księdze roślin” (kat. VU – CEYNOWA-GIĘLDON 2001a).

W trakcie inwentaryzacji i rewizji taksonomicznej *Stipa pennata* L. subsp. *pennata* na stanowiskach w południowej Polsce, odkryte zostały dwa stanowiska *S. pulcherrima*. Stanowiska te zlokalizowane są w południowej części Wyżyny Małopolskiej, na terenie Niecki Nidziańskiej.

Pierwsze stanowisko *Stipa pulcherrima* na terenie Niecki Nidziańskiej stwierdzone zostało w murawie kserotermicznej wykształconej na zboczach wapiennego wzniesienia

Ryc. 1. Mapa rozmieszczenia *Stipa pulcherrima* C. Koch. w Polsce. ▲ – nowe stanowiska, ● – aktualnie istniejące stanowisko

Fig. 1. Distribution map of *Stipa pulcherrima* C. Koch. in Poland. ▲ – new localities, ● – presently existing station

Ostra Góra koło wsi Pęczelice. Gatunek ten, oznaczony omyłkowo jako *S. joannis* Čelak., podany został z tego stanowiska po raz pierwszy przez PEŁKĘ (1995). Stanowisko to cytowane jest także w polskiej „czerwonej księdze roślin” (CEYNOWA-GIELDON 2001b).

W 2009 r. na Ostrej Górze występowało około 200 zróżnicowanej wielkości kęp *Stipa pulcherrima*, z czego tylko około 40 kwitło i owocowało. Ostnica powabna występuje tu w rozproszeniu, w płatach murawy kserotermicznej zespołu *Inuletum ensifoliae*, na południowym i południowo-zachodnim zboczu wzniesienia, graniczącym u podnóża z zaroślami oraz polami uprawnymi i odłogami.

Zdj. nr 1. Płat murawy kserotermicznej w podszytowej części wzniesienia, około 150 m na S od wsi Pęczelice. Współrzędne geograficzne: 50°26'36,1"N/20°47'05,1"E; data: 23.05.2009; powierzchnia płatu: 12 m²; wys. 252 m n.p.m.; ekspozycja SW; nachylenie 30°; jednostka sieci ATPOL 2,5 km × 2,5 km (ZAJĄC 1978): EF2502. Pokrycie warstwy zielnej 'C' – 85%: ChAss. *Inuletum ensifoliae*: *Inula ensifolia* 5, *Cirsium pannonicum* +; ChAll. *Cirsio-Brachypodium pinnati*: *Adonis vernalis* 2, *Agrimonia eupatoria* +, *Melampyrum arvense* +, *Asperula tinctoria* +, *Veronica austriaca* +; ChAll. *Festuco-Stipion*: *Stipa pulcherrima* 2, *Carex supina* 2; ChO. *Festucetalia valesiaca*: *Potentilla arenaria* 1, *Thymus glabrescens* var. *austriacus* +; ChCl. *Festuco-Brometea*: *Brachypodium pinnatum* 2, *Festuca rupicola* 1, *Centaurea scabiosa* 1, *Carex humilis* 1, *Euphorbia cyparissias* +, *Plantago media* +, *Scabiosa canescens* +, *Filipendula vulgaris* +; ChCl. *Trifolio-Geranietea sanguinei*: *Peucedanum cervaria* 1, *Trifolium alpestre* 1, *Galium verum* 1, *Fragaria viridis* +, *Medicago falcata* +, *Thalictrum minus* +, *Viola hirta* +; **Inne**: *Salvia*

pratensis 1, *Carlina acaulis* 1, *Trifolium montanum* +, *Polygala comosa* +, *Orobanche lutea* +, *Primula veris* +, *Hypochoeris maculata* +, *Planta* sp. +. Pokrycie mszaków 'D' – 10%: *Tortula* sp. 1, *Fissidens* sp. 1, *Eurhynchium* sp. 1.

Drugie stanowisko zlokalizowane jest na wzniesieniach gipsowych, około 500 m na S od wsi Bronina koło Buska Zdroju (pomiędzy wsią Bronina a Owczarami). Prawdopodobnie na tym stanowisku lub w niedalekiej od niego odległości, lecz określanym dość ogólnie niegdyś jako Busk (obecnie Busko-Zdrój), *Stipa pennata* L. s. lato notowana była przez W. Jastrzębowskiego, a opublikowana przez ROSTAFIŃSKIEGO (1872). Kilkadziesiąt lat później *S. pennata* podał ze stanowiska w miejscowości Busk DZIUBAŁTOWSKI (1916 – za danymi ROSTAFIŃSKIEGO 1872) oraz wymienił go w zdjęciu fitosocjologicznym wykonanym w płacie zespołu *Stipetum capillatae* w miejscowości Busko 12.08.1924 r. (DZIUBAŁTOWSKI 1925), niestety bez podania dokładniejszej lokalizacji. Z całą pewnością można stwierdzić, że S. Dziubałtowski znał zarówno murawy na skałach gipsowych położone w Busku, jak i między Broniną a Owczarami. W opracowaniu dotyczącym stosunków geobotanicznych nad Dolną Nidą wymienił obydwa te stanowiska i ogólnie scharakteryzował występującą tam roślinność kserotermiczną (DZIUBAŁTOWSKI 1916). Z tego powodu opisywane stanowisko *S. pulcherrima* z okolic wsi Bronina można uznać za nowe, nie znane jak dotąd z obszaru Niecki Nidziańskiej.

Ostnica powabna występuje na opisywanym stanowisku w znacznej liczebności. W 2009 r. wielkość występującej tu populacji *Stipa pulcherrima* oszacowano na około 1000 kęp, z czego większość kwitła i owocowała. Ostnica powabna występuje tu w rozproszeniu na przebiegającym równoleżnikowo niewysokim wzniesieniu gipsowym graniczącym od południa z polami uprawnymi, zaś od północy z niewielkim rozlewiskiem oraz polami. Największe zagęszczenie osobników zanotowano na wierzchowinie, w zachodniej części wzniesienia, w płatach murawy kserotermicznej należących do zespołu *Potentillo-Stipetum capillatae*. Tam też wykonano zdjęcie fitosocjologiczne nr 2. Pojedyncze kępy oraz niewielkie zgrupowania osobników obserwowano także przy północnej urwistej krawędzi wzniesienia oraz na obrzeżach zarośli. Dalej, w kierunku wschodnim tego wzniesienia na wierzchowinie znajdują się pola uprawne, zaś murawy naskalne zajmują tylko południową, stromą i skalistą (z wychodniami skał gipsowych) jego partię. Tam też udział *S. pulcherrima* maleje, a w części wschodniej brak jej zupełnie. Zwiększa się natomiast liczebność występującej tam *S. capillata*, będącej jednocześnie składnikiem bardzo ładnie wykształconych w tej części wzniesienia muraw ze związku *Festuco-Stipion*, z udziałem kilku innych interesujących i rzadkich gatunków roślin naczyniowych, jak np.: *Sisymbrium polymorphum*, *Arabis recta* czy *Veronica praecox*.

Zdj. nr 2. Płat murawy kserotermicznej na wierzchowinie, w zachodniej części wzgórza gipsowego, około 500 m na S od wsi Bronina. Współrzędne geograficzne: 50°27'41,1"N/20°44'36,2"E; data: 23.05.2009; powierzchnia płatu: 6 m²; wys. 235 m n.p.m.; ekspozycja S; nachylenie 3°; jednostka sieci ATPOL 2,5 km × 2,5 km (ZAJĄC 1978): EF2501. Pokrycie warstwy zielnej 'C' – 85%. ChAss. *Potentillo-Stipetum capillatae*: *Stipa pulcherrima* 4, *Stipa capillata* +; ChAss. *Festuco-Stipion*: *Festuca rupicola* 1–2, *Arabis recta* +, *Koeleria macrantha* +; ChO. *Festucetalia valesiaca*: *Thymus pannonicus* var. *marschallianus* 2, *Thymus pannonicus* var. *pannonicus* 1, *Potentilla arenaria* 1, *Seseli annuum* 1, *Thesium linophyllon* 1, *Achillea pannonica* +, *Astragalus danicus* +, *Campanula sibirica* +; ChCl. *Festuco-Brometea*: *Arabis hirsuta* 1, *Centaurea scabiosa* 1, *Plantago media* 1, *Euphorbia cyparissias* 1, *Anthyllis vulneraria* +, *Carex*

caryophyllea +, *Sanguisorba muricata* +; **Inne:** *Arenaria serpyllifolia* +, *Briza media* +, *Erophila verna* +, *Galium verum* +, *Polygala comosa* +, *Silene otites* +, *Thalictrum minus* +, *Rosa* sp. +. Pokrycie mszaków 'D' – 30%: *Musci* sp. 2, *Tortula* sp. 1.

Odszukania wymaga stanowisko *Stipa pennata* s. lato podawane w XIX i XX w. przez W. Jastrzębowskiego i S. Dziubałtowskiego z Buska-Zdroju, o ile w ogóle jeszcze ono istnieje.

Summary. New data to distribution of *Stipa pulcherrima* (Poaceae) in the southern Poland. *Stipa pulcherrima* C. Koch is one of the rarest, strictly protected and vulnerable species in the territory of Poland. Till now, it has been known from six localities in our country. Three of them are situated in the Lower Odra River Valley and another three, have been noted in the Wyżyna Małopolska Upland. In May 2009, author found two new localities of this species in Niecka Nidziańska Basin. The species was (or probably was) noted at these localities earlier, but mistakenly determined as *S. joannis* or *S. pennata* s. lato. First locality is situated on the calcareous hill of the Ostra Góra near Pęczelice village near Busko Zdrój and the second on the gypsum hill, ca. 500 m to the south from Bronina village also near Busko Zdrój.

LITERATURA

- CELIŃSKI F. & FILIPEK M. 1958. Flora i zespoły roślinne leśno-stepowego rezerwatu w Bielinku nad Odrą. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach. **4**: 5–198.
- CEYNOWA-GIELDON M. 1976. Osnice sekcji „*Pennatae*” w Polsce. s. 99. Rozprawy Uniw. M. Kopernika, Toruń.
- CEYNOWA-GIELDON M. 2001a. *Stipa pulcherrima* C. Koch. Osnica powabna. – W: R. KAŻMIERCZAKOWA & K. ZARZYCKI (red.), Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe, s. 459–460. Instytut Botaniki im. W. Szafera i Instytut Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk, Kraków.
- CEYNOWA-GIELDON M. 2001b. *Stipa joannis* Čelak. Osnica Jana. – W: R. KAŻMIERCZAKOWA & K. ZARZYCKI (red.), Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe, s. 461–463. Instytut Botaniki im. W. Szafera Polska Akademia Nauk i Instytut Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk, Kraków.
- DZIUBAŁTOWSKI S. 1916. Stosunki geobotaniczne nad dolną Nidą. Les rapports géo-botaniques a la Basse-Nida. – Pam. Fizyogr. Dz. III B. **23**: 107–202.
- DZIUBAŁTOWSKI S. 1925. Les associations steppiques sur le plateau de la Petite Pologne et leurs succession. – Acta Soc. Bot. Pol. **3**: 164–195.
- FILIPEK M. 1960. Projektowany rezerwat leśno-stepowy pod Raduniem nad dolną Odrą. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach. **6**: 173–187.
- FILIPEK M. 1974. Murawy kserotermiczne regionu dolnej Odry i Warty. – Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Wyd. Mat.-Przyr., Pr. Komis. Biol. **38**: 1–110, Warszawa – Poznań.
- FREITAG H. 1985. The genus *Stipa* (*Gramineae*) in southwest and south Asia. – Notes from the Royal Botanical Garden, Edinburgh **42**: 355–489.
- MEUSEL H., JÄGER E. & WEINERT E. 1965. Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora. **1**. G. Fischer, Jena.
- NOBIS M. & PIWOWARCZYK R. 2009. Rozmieszczenie *Stipa pulcherrima* (Poaceae) na Wyżynie Małopolskiej. – Fragn. Flor. Geobot. Polonica **16**(1): 176–180.
- PEŁKA A. 1995. Ostra Góra na Garbie Pińczowskim – teren zasługujący na ochronę. – Chrońmy Przyr. Ojcz. **51**(5): 47–52.
- ROSTAFIŃSKI J. 1872. Florae Polonicae Prodromus. – Vehr. Zool.-Bot. Ges. **22**: 81–202.

- ZAJĄC A. 1978. Atlas of distribution of vascular plants in Poland (ATPOL). – *Taxon* **27**(5–6): 481–484.
- ZARZYCKI K. & SZELĄG Z. 2006. Red list of the vascular plants in Poland. – W: Z. MIREK, K. ZARZYCKI, W. WOJEWODA & Z. SZELĄG (red.), Red list of plants and fungi in Poland, s. 9–20. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.

MARCIN NOBIS, *Zakład Taksonomii Roślin i Fitogeografii, Instytut Botaniki, Uniwersytet Jagielloński, ul. Kopernika 27, PL-31-501 Kraków; e-mail: m.nobis@uj.edu.pl*

Przyjęto do druku: 19.06.2010 r.